

تعهدنامه‌ی اصالت اثر و رعایت حقوق دانشگاه

تمامی حقوق مادّی و معنوی مترتب بر نتایج، ابتکارات، اختراعات و نوآوری‌های ناشی از انجام این پژوهش، متعلق به **دانشگاه محقق اردبیلی** می‌باشد. نقل مطلب از این اثر، با رعایت مقررات مربوطه و با ذکر نام دانشگاه محقق اردبیلی، نام استاد راهنما و دانشجو بلامانع است.

اینجناب ابراهیم علی پور دانش‌آموخته‌ی مقطع کارشناسی ارشد رشته‌ی جغرافیا گرایش برنامه‌ریزی شهری دانشکده‌ی علوم انسانی دانشگاه محقق اردبیلی به شماره‌ی دانشجویی ۹۰۱۱۳۱۳۱۰۶ که در تاریخ ۱۳۹۲/۶/۱۲ از پایان‌نامه‌ی تحصیلی خود تحت عنوان ارزیابی توزیع فضایی سرمایه اجتماعی در سطح مناطق شهری با استفاده از تکنیک تاپسیس و GIS (مطالعه موردی: منطقه سه شهر اردبیل) دفاع نموده‌ام، متعهد می‌شوم که:

- این پایان‌نامه را قبلاً برای دریافت هیچ‌گونه مدرک تحصیلی یا به عنوان هرگونه فعالیت پژوهشی در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی داخل و خارج از کشور ارائه ننموده‌ام.
- مسئولیت صحت و سقم تمامی مندرجات پایان‌نامه‌ی تحصیلی خود را بر عهده می‌گیرم.
- این پایان‌نامه، حاصل پژوهش انجام شده توسط اینجناب می‌باشد.
- در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و مقررات مربوطه و با رعایت اصل امانتداری علمی، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در متن و فهرست منابع و مأخذ ذکر نموده‌ام.
- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده یا هرگونه بهره‌برداری اعم از نشر کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان‌نامه را داشته باشم، از حوزه‌ی معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه محقق اردبیلی، مجوزهای لازم را اخذ نمایم.
- در صورت ارائه‌ی مقاله‌ی مستخرج از این پایان‌نامه در همایش‌ها، کنفرانس‌ها، سمینارها، گردهمایی‌ها و انواع مجلات، نام دانشگاه محقق اردبیلی را در کنار نام نویسندگان (دانشجو و اساتید راهنما و مشاور) ذکر نمایم.
- چنانچه در هر مقطع زمانی، خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن (منجمله ابطال مدرک تحصیلی، طرح شکایت توسط دانشگاه و ...) را می‌پذیرم و دانشگاه محقق اردبیلی را مجاز می‌دانم با اینجناب مطابق ضوابط و مقررات مربوطه رفتار نماید.

نام و نام خانوادگی دانشجو:

امضا

تاریخ

گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته جغرافیا گرایش برنامه ریزی شهری

عنوان:

ارزیابی توزیع فضایی سرمایه اجتماعی در سطح مناطق شهری با استفاده از تکنیک
تاپسیس و GIS (مطالعه موردی: منطقه ۳ شهر اردبیل)

اساتید راهنما:

دکتر محمد حسن یزدانی

دکتر وکیل حیدری ساربان

استاد مشاور:

دکتر عطا غفاری گیلانده

توسط:

ابراهیم علی پور

تابستان ۱۳۹۲

دانشکده علوم انسانی

گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری

پایان نامه برای دریافت درجهی کارشناسی ارشد

در رشتهی جغرافیا گرایش برنامه ریزی شهری

عنوان:

ارزیابی توزیع فضایی سرمایه اجتماعی در سطح مناطق شهری با استفاده از

تکنیک تاپسیس و GIS (مطالعه موردی: منطقه ۳ شهر اردبیل)

پژوهشگر:

ابراهیم علی پور

ارزیابی و تصویب شدهی کمیتهی داوران پایان نامه با درجهی

امضاء	سمت	مرتبهی علمی	نام و نام خانوادگی
	استاد راهنما و رییس کمیتهی داوران	استاد یار	محمد حسن یزدانی و وکیل حیدری ساربان
	استاد مشاور	استاد یار	عطا غفاری گیلانده
	داور	استاد یار	حسین نظم فر

تقدیم به روح پاک شهیدان

و

عزیزان از دست رفته ام

مادر و دایی عزیزم

که بارفتن خود بهار نوشگفته ام را به خزانی بی بن و برک و خالی از امید تبدیل کردند
خدای را بسی شاکرم که از روی کرم خانواده ای فداکار نصیم ساخته تا در سایه
درخت پر بار وجودشان بیسایم و از ریشه آن ها شاخ و برگ گیرم و از سایه وجودشان
در راه کسب علم و دانش تلاش نمایم.

والدینی که بودشان تاج افتخاری است بر سرم و نامشان دلیلی است بر بودنم چرا
که این دو وجود پس از پروردگاریه هستی ام بوده اند دستم را گرفتند و راه رفتن
را در این وادی زندگی پر از فراز و نشیب آموختند.

آموزگاری که برایم زندگی؛ بودن و انسان بودن را معنا کردند
حال این برگ سبزی است تحفه درویش تقدیم آمان....

من لم یسکر المخلوق لم یسکر الخالق

پس خداوندی را سزااست که علم را به معرفت زیور داد. و اینکه انسان را اشرف مخلوقات قرار داد. بعد از پاس از خالق بی-
همتا بر خود لازم می دانم که مراتب شکر و قدردانی خویش را از اساتید محترم ابراز دارم، کسانی که شاید بدون آن راه به جایی نمی بردم.
در ابتدا وظیفه خود می دانم که از راهبانی ها و روشنگری های اساتید راهبانی بزرگوارم، جناب آقای دکتر محمد حسن یزدانی و آقای دکتر
وکیل حیدری ساربان مراتب شکر و قدردانی را به عل آورم.

و همچنین از اساتید فریخته جناب آقای دکتر عطا غفاری کیلاننده که مرا از کجک ها و رهنمودهای خویش بی نصیب نگذاشت شکر و
قدردانی می کنم.

در ضمن لازم می دانم در این کلام از تمامی زحمات اساتید دیگر گروه من جمله جناب آقای دکتر حسین نظم فرو جناب آقای دکتر فریدون
بابایی اقدم کمال شکر و قدردانی را داشته باشم.

نام خانوادگی دانشجو: علی پور	نام: ابراهیم
عنوان پایان نامه: ارزیابی توزیع فضایی سرمایه اجتماعی در سطح مناطق شهری با استفاده از تکنیک تاپسیس و GIS (مطالعه موردی: منطقه ۳ شهر اردبیل)	
اساتید راهنما: دکتر محمد حسن یزدانی و وکیل حیدری ساریان استاد مشاور: دکتر عطا غفاری گیلانده	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: جغرافیا گرایش: برنامه ریزی شهری دانشگاه: محقق اردبیلی دانشکده: علوم انسانی تاریخ فارغ التحصیلی: ۹۲/۳/۱۲ تعداد صفحه: ۱۳۳	
کلید واژه: اولویت بندی، تحلیل فضایی، سرمایه اجتماعی، توسعه شهری، منطقه سه شهر اردبیل، تاپسیس	
<p>چکیده:</p> <p>سرمایه اجتماعی در تداوم فرآیند مدیریت شهری و حل معضلات شهری از عوامل بسیار مهمی به شمار می آید. هدف از این پژوهش، ارزیابی و تحلیل توزیع فضایی سرمایه اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل می باشد. روش تحقیق مطالعه حاضر، از نو پیمایشی بوده، داده های این پژوهش با استفاده از پرسشنامه و به روش نمونه گیری سهمیه ای با تاکید بیشتر بر جنسیت مرد به دست آمده است. در تحقیق حاضر، جامعه آماری همه افراد بالای ۱۵ سال نواحی یازده گانه منطقه سه شهر اردبیل می باشند. نحوه پاسخگویی به سؤالات، مراجعه ای مستقیم به شیوه رودررو بوده است. هم چنین برای ارزش گذاری و رتبه بندی نواحی از نظر میزان سرمایه اجتماعی از مدل تصمیم گیری چند معیاره Topsis استفاده گردیده است. برای بررسی میزان سرمایه اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل، شاخص های مورد بررسی ابتدا توسط کارشناسان مرتبط با امور شهری وزن دهی اولیه صورت گرفته و سپس از طریق مدل AHP وزن دهی شده و در مرحله بعد از تاپسیس به عنوان روش تصمیم گیری چند شاخصه ای استفاده شده و در نهایت با استفاده از نرم افزار Arc GIS، نقشه سطوح برخورداری نواحی شهر ترسیم می شود. نتایج مدل تاپسیس براساس وزن های محاسبه شده نشان می دهد که در بین نواحی منطقه سه شهر اردبیل ناحیه ۷، ۱۰ و ۶ در رتبه های اول، دوم و سوم و همچنین ناحیه ۱ در رده آخر سطح بندی به لحاظ سرمایه اجتماعی قرار گرفته اند. در ضمن فرضیه تمایز نواحی به لحاظ سرمایه اجتماعی در طی فرآیند تحقیق مورد تایید قرار می گیرد.</p>	

فهرست مطالب :

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات
۱- مقدمه	۳
۱-۱- بیان مسئله	۴
۲-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق	۶
۳-۱- اهداف تحقیق	۹
۴-۱- سوالات تحقیق	۱۰
۵-۱- فرضیات تحقیق	۱۰
۶-۱- محدودیت های تحقیق	۱۰
۷-۱- قالب روش شناختی طرح تحقیق	۱۱
۱-۷-۱- روش تحقیق	۱۱
۲-۷-۱- حجم جامعه آماری و روش نمونه گیری	۱۲
۳-۷-۱- قالب تئوریک طرح تحقیق	۱۳
۸-۱- پیشینه تحقیق	۱۳
۱-۸-۱- تحقیقات داخلی	۱۳
۲-۸-۱- تحقیقات خارجی	۱۸

فصل دوم: مبانی نظری تحقیق

۱-۲- مقدمه	۲۲
۲-۲- ماهیت و مفهوم سرمایه اجتماعی	۲۲
۳-۲- ابعاد و سطوح سرمایه اجتماعی	۲۷
۱-۳-۲- ابعاد سرمایه اجتماعی	۲۸
۱-۱-۳-۲- بعدشناختی	۲۹

- ۲۹..... ۲-۱-۳-۲- بعد ساختاری
- ۳۰..... ۲-۳-۲- سطوح سرمایه اجتماعی
- ۳۰..... ۲-۲-۳-۲- سطح خرد
- ۳۱..... ۲-۲-۳-۲- سطح میانه
- ۳۲..... ۲-۳-۲-۳- سطح کلان
- ۳۳..... ۲-۴-۲- دیدگاه‌های سرمایه اجتماعی
- ۳۳..... ۲-۴-۱- دیدگاه همیاری
- ۳۳..... ۲-۴-۲- دیدگاه شبکه ای
- ۳۴..... ۲-۴-۳- دیدگاه نهادی
- ۳۴..... ۲-۴-۴- دیدگاه اجتماع گرایی
- ۳۵..... ۲-۵-۵- نظریه پردازان سرمایه اجتماعی
- ۳۵..... ۲-۵-۱- کلمن
- ۳۵..... ۲-۵-۲- بورديو
- ۳۶..... ۲-۵-۳- پاتنام
- ۳۶..... ۲-۵-۴- فوکویاما
- ۳۷..... ۲-۶- روش‌های اندازه گیری و سنجش سرمایه اجتماعی
- ۳۹..... ۲-۷- بسترهای سرمایه اجتماعی در ایران
- ۴۰..... ۲-۸- شاخص‌های سرمایه اجتماعی
- ۴۱..... ۲-۸-۱- مشارکت اجتماعی
- ۴۴..... ۲-۸-۲- انسجام اجتماعی
- ۴۶..... ۲-۸-۳- اعتماد اجتماعی
- ۴۸..... ۲-۸-۳-۱- عوامل مؤثر بر شکل گیری اعتماد اجتماعی
- ۴۹..... ۲-۸-۳-۲- فواید شکل گیری اعتماد اجتماعی
- ۴۹..... ۲-۸-۴- هنجارهای اجتماعی

۵۰ رضایت اجتماعی ۵-۸-۲
۵۰ امنیت اجتماعی ۶-۸-۲
۵۱ آگاهی اجتماعی ۷-۸-۲
۵۳ سرمایه اجتماعی و مدیریت شهری ۹-۲
۵۳ حقوق شهروندی و مدیریت شهری ۱-۹-۲
۵۵ نقش سرمایه اجتماعی در کارایی مدیریت شهری ۲-۹-۲
۵۶ اثرگذار سرمایه اجتماعی بر کارایی مدیریت شهری ۳-۹-۲
۵۸ سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی ۴-۹-۲
۶۰ جایگاه سرمایه‌های اجتماعی در توسعه‌ی شهری ۵-۹-۲
۶۱ مدل‌های و روش‌های سطح بندی در برنامه ریزی شهری و منطقه ای ۱۰-۲
۶۱ تاکسونومی عددی ۱،۱۰،۲
۶۲ TOPSIS ۲-۱۰-۲
۶۴ VIKOR ۳-۱۰-۲
۶۵ روش شاخص بندی ۴-۱۰-۲
۶۵ مدل اسکالوگرام ۵-۱۰-۲
۶۶ مدل موریس ۶-۱۰-۲
۶۷ مدل AHP ۷-۱۰-۲
۶۷ جمع بندی ۱۱-۲

فصل سوم: ویژگی‌های محدوده مورد مطالعه

۷۰ کلیات استان ۱-۳
۷۱ کلیات شهرستان اردبیل ۲-۳
۷۱ ویژگی‌های جغرافیایی شهرستان اردبیل ۱-۲-۳
۷۲ ویژگی‌های انسانی ۳-۳

۷۳	۱-۳-۳- ویژگی های جمعیتی شهرستان
۷۴	۲-۳-۳- زمینه های اشتغال شهرستان اردبیل
۷۵	۳-۳-۳- کلیات مربوط به شهر اردبیل
۷۵	۱-۳-۳- وجه تسمیه و پیشینه تاریخی شهر اردبیل
۷۶	۲-۳-۳-۳- روند تحولات کالبدی شهر اردبیل
۷۸	۳-۳-۳-۳- پیامدهای افزایش جمعیت شهر اردبیل
۷۹	۴-۳-۳- کلیات منطقه سه شهر اردبیل

فصل چهارم: یافته ها

۸۳	۱-۴- مقدمه
۸۳	۲-۴- داده های توصیفی پژوهش
۸۹	۳-۴- مراحل اجرای فرآیند تحقیق و یافته های پژوهش
۹۷	۴-۴- سطح بندی جداگانه شاخص های سرمایه اجتماعی در سطح منطقه

فصل پنجم: جمع بندی، بحث و نتیجه گیری

۱۱۷	۱-۵- جمع بندی
۱۲۰	۲-۵- بحث و نتیجه گیری
۱۲۲	۳-۵- پیشنهادات
۱۲۵	فهرست منابع

فهرست جداول :

صفحه.....	عنوان.....
جدول شماره ۱-۲:	تعاریف سرمایه اجتماعی از دیدگاه اندیشمندان مطرح در این عرصه..... ۲۶
جدول شماره ۲-۲:	رابطه سرمایه اجتماعی و ابعاد آن..... ۲۹
جدول شماره ۳-۲:	چارچوب ارزیابی سرمایه اجتماعی در طی فرآیند تحقیق..... ۳۸
جدول شماره ۱-۳:	مشخصات مربوط به استان و شهرستان اردبیل..... ۷۱
جدول شماره ۴-۳:	اطلاعات جمعیتی و مساحت نواحی منطقه ۳ شهر اردبیل..... ۸۰
جدول شماره ۵-۳:	محلات تحت پوشش هر یک از نواحی در سطح منطقه سه شهر اردبیل..... ۸۰
جدول شماره ۱-۴:	نوع جنسیت پاسخگویان در فرآیند پرسشگری..... ۸۴
جدول شماره ۲-۴:	فراوانی و پخشایش پاسخگویان در گروه های سنی مختلف در فرآیند پرسشگری..... ۸۴
جدول شماره ۳-۴:	بررسی وضعیت تاهل پاسخگویان..... ۸۴
جدول شماره ۴-۴:	وضعیت تحصیلی پاسخگویان..... ۸۵
جدول شماره ۵-۴:	وضعیت شغلی پاسخگویان..... ۸۶
جدول شماره ۶-۴:	وضعیت درآمدی پاسخگویان..... ۸۷
جدول شماره ۷-۴:	وضعیت شهروندان به لحاظ مکان تولد..... ۸۸
جدول شماره ۸-۴:	مدت اقامت پاسخگویان در محلات مورد نظر..... ۸۹
جدول شماره ۹-۴:	میزان سرمایه اجتماعی به تفکیک نواحی یازده گانه منطقه ۳ شهر اردبیل..... ۹۰
جدول شماره ۱۰-۴:	داده های استانداردسازی شده به روش بی مقیاس سازی فازی..... ۹۱
جدول شماره ۱۱-۴:	وزن دهی شاخص ها بر اساس روش مقایسه زوجی..... ۹۲
جدول شماره ۱۲-۴:	تشکیل ماتریس V..... ۹۳
جدول شماره ۱۳-۴:	معیار فاصله ای برای آلترناتیو ایده ال و آلترناتیو حداقل..... ۹۴
جدول شماره ۱۴-۴:	ضریب C_i^* برای نواحی یازده گانه منطقه ۳ شهر اردبیل..... ۹۴
جدول شماره ۱۵-۴:	میزان داده های شاخص مشارکت برای نواحی یازده گانه منطقه ۳ شهر اردبیل..... ۹۷
جدول شماره ۱۶-۴:	میزان داده های شاخص اعتماد برای نواحی یازده گانه منطقه ۳ شهر اردبیل..... ۹۹

- جدول شماره ۴-۱۷: میزان داده های شاخص هنجار اجتماعی برای نواحی یازده گانه منطقه ۳ شهر اردبیل ۱۰۱
- جدول شماره ۴-۱۸ : میزان داده های شاخص رضایت اجتماعی برای نواحی یازده گانه منطقه ۳ شهر اردبیل..... ۱۰۳
- جدول شماره ۴-۱۹ : میزان داده های شاخص امنیت اجتماعی برای نواحی یازده گانه منطقه ۳ شهر اردبیل ۱۰۶
- جدول شماره ۴-۲۰ : میزان داده های شاخص آگاهی اجتماعی برای نواحی یازده گانه منطقه ۳ شهر اردبیل ۱۰۸
- جدول شماره ۴-۲۱: میزان داده های شاخص انسجام اجتماعی برای نواحی یازده گانه منطقه ۳ شهر اردبیل ۱۱۰
- جدول شماره ۴-۲۲ : میزان داده های شاخص میزان روابط بر پایه همکاری برای نواحی یازده گانه منطقه ۳ شهر اردبیل ۱۱۲
- جدول شماره ۴-۲۳ : میزان داده های شاخص تمایل به عضویت در نهادهای مدنی برای نواحی یازده گانه منطقه ۳ شهر اردبیل ۱۱۴

فهرست شکل ها :

عنوان.....	صفحه.....
شکل ۴-۱: نقشه سطح بندی سرمایه اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل.....	۹۶.....
شکل ۴-۲: نقشه سطح بندی مشارکت اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل.....	۹۸.....

فهرست نمودارها :

صفحه	عنوان
۴۳	نمودار شماره ۱-۲: نردبان مشارکت شری اشتاین
۴۸	نمودار شماره ۲-۲: دیدگاه پاکستون در مورد اعتماد اجتماعی
۵۲	نمودار شماره ۳-۲: شاخص‌های مطرح در فرآیند پژوهش
۵۴	نمودار شماره ۴-۲: ارتباط مدیریت شهری، شهروندی و حقوق شهری
۵۶	نمودار شماره ۵-۲: سرمایه اجتماعی به عنوان حلقه رابط بین مدیریت شهری و شهروندان
۸۵	نمودار شماره ۱-۴: وضعیت جنسی، سنی و تاهل پاسخگویان
۸۶	نمودار شماره ۲-۴: وضعیت تحصیلی پاسخگویان به درصد
۸۷	نمودار شماره ۳,۴: وضعیت شغلی پاسخگویان به درصد
۸۷	نمودار شماره ۴-۴: وضعیت درآمدی پاسخگویان به درصد
۸۸	نمودار شماره ۵-۴: مکان تولد پاسخگویان به درصد
۸۹	نمودار شماره ۶-۴: مدت اقامت پاسخگویان در محلات مورد نظر به درصد
۹۵	نمودار شماره ۷-۴: ضرایب اولویت سرمایه اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل
۹۸	نمودار شماره ۸-۴: میزان مشارکت اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل
۹۹	نمودار شماره ۹-۴: میزان اعتماد اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل
۱۰۱	نمودار شماره ۱۰-۴: میزان هنجار اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل
۱۰۴	نمودار شماره ۱۱,۴: میزان شاخص رضایت اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل
۱۰۶	نمودار شماره ۱۲-۴: میزان امنیت اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل
۱۰۸	نمودار شماره ۱۳-۴: میزان شاخص آگاهی اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل
۱۱۰	نمودار شماره ۱۴-۴: میزان شاخص انسجام اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل
۱۱۲	نمودار شماره ۱۵-۴: میزان شاخص روابط بر پایه همکاری در سطح منطقه سه شهر اردبیل
۱۱۴	نمودار شماره ۱۶-۴: میزان شاخص تمایل به عضویت در گروه‌های مدنی در سطح منطقه سه شهر اردبیل

فصل اول

کلیات

۱- مقدمه

امروزه بحث سطح بندی در زمینه های مختلف مترتب بر امور شهری مورد توجه برنامه ریزان و کارشناسان امور شهری قرار گرفته است. با توجه به مشکلات عدیده ای که گریبانگیر سطوح شهری قرار گرفته، بایستی جهت حل این معضلات الگو و پیش نویسی از وضعیت کلی مناطق در پیش روی مدیران شهری قرار گرفته باشد تا بتوان با استناد به این اطلاعات، در امر برنامه ریزی و کاربست طرح های مختلف در این زمینه به حل مشکلات شهری دست زد. با این اوصاف و به دنبال معضلات و چالش هایی که مدیریت شهری با آن روبرو گردیده است، مدیران و کارشناسان به دنبال چاره جویی برای حل این معضلات بر آمده اند که در این میان بحث سرمایه اجتماعی و شاخص های مربوط به آن از جدیدترین موضوعاتی است که می تواند راهگشای موانع اداره شهرها باشد. بسیاری از افراد با واژه سرمایه اجتماعی آشنا نیستند و در زبان روزمره بیشتر در مورد بافت اجتماعی صحبت می شود تا سرمایه اجتماعی. امروزه با توجه به مشکلات عدیده ای که تمامی شهرهای با آن مواجه شده است، سرمایه اجتماعی در تداوم فرآیند مدیریت شهری از عوامل بسیار مهمی به شمار می آید. در جهان معاصر، حل مسائل شهری جز با شناختن نیازها، خواسته ها و نگرش های شهروندان امکان پذیر نیست و شناخت مسائل هم جز با پژوهش میسر نیست. پژوهش های اجتماعی می توانند مورد استفاده سیاست گذاران و برنامه ریزان اجتماعی قرار گیرند. امروزه جنبه های اجتماعی شهرها مورد توجه برنامه ریزان شهری قرار گرفته و از اهمیت فراوانی برخوردار است؛ چرا که با نگاهی به تاریخ برنامه ریزی شهری می توان شاهد تغییر در رویکرد برنامه ریزان شهری و ارتقای برنامه ریزی شهری از نگاه صرف کالبدی کارکردی به نگاهی چند بعدی و چند وجهی بوده که کلیه ابعاد اقتصادی، اجتماعی و غیره را در بر می گیرد.

آگاهی از نیازها و مسائل مردم و بررسی نگرش آنان در میزان نقشی که می توانند در رفع مشکلات شهری داشته باشند، زمینه مساعدی برای برقراری ارتباط منطقی و صحیح بین نهاد خدمت رسان به شهروندان و خود شهروندان فراهم ساخته و از این طریق اعتماد بین شهروندان و مدیریت شهری برقرار می شود. مشارکت شهروندان در مدیریت شهری می تواند در تأمین منابع اقتصادی، کاهش هزینه خدمات،

افزایش انسجام اجتماعی، کاهش آسیب‌ها و تنش‌های ناشی از زندگی شهری و رضایت شهروندان مؤثر باشد. بنابراین این پژوهش با هدف تعیین میزان سرمایه اجتماعی در سطح منطقه ۳ شهر اردبیل تدوین شده و به دنبال ارائه راهکارها و پیشنهادهای در زمینه ارتقای میزان سرمایه اجتماعی در سطح منطقه بر آمده است.

۱-۱- بیان مسئله

شهرنشینی بیش از پنج هزار سال قدمت دارد؛ تا سال ۱۹۰۰ از هر هشت نفر فقط یکی در مناطق شهری زندگی می‌کرد، اما تا پیش از پایان قرن بیستم نیمی از جمعیت جهان شهرنشین می‌شوند (گیلبرت و گالگر، ۱۳۷۵: ۷). با آغاز قرن بیست و یکم جمعیت جهان از مرز شش میلیارد نفر فراتر رفت و هرچه بیشتر در نقاط شهری متمرکز شد (ایراندوست، ۱۳۸۹: ۱۳). سرعت رشد شهرنشینی، تعداد واقعی افرادی که در مناطق شهری زندگی می‌کنند و این حقیقت که تعداد زیادی از کشورهای آسیایی تحت تاثیر همین روندها قرار دارند، به طور قطع بررسی عمیق‌تر چالش‌های اصلی توسعه و سیاستگذاری‌های مرتبط با آن را ضروری می‌نماید (لم جک، ۱۳۸۹: ۱۰۶). دستیابی به رفاه و توسعه هدفی است که تمام شیوه‌های برنامه‌ریزی در جستجوی آن هستند، در واقع وجه اشتراک انواع برنامه‌ریزی در همین نکته است و وجه افتراق آن‌ها در ماهیت و ابزارهایی است که برای رسیدن به رفاه و توسعه به کار می‌برند (بدری و نعمتی، ۱۳۸۸: ۶۹).

جهت حل مشکلات توسعه‌ای و اقتصادی و مدیریتی در سطح مناطق امروزه در کنار سرمایه‌های انسانی، مالی و اقتصادی، سرمایه دیگری به نام سرمایه اجتماعی مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. این مفهوم به پیوندها و ارتباطات میان اعضای یک شبکه به عنوان منبعی با ارزش اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل، موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود. در طول بیست و پنج سال گذشته واژه جدیدی تحت عنوان سرمایه اجتماعی در علوم اجتماعی سربرآورده است هرچند این اصطلاح نسبتاً تازه به نظر می‌رسد اما ریشه آن را می‌توان تا آغاز قرن بیستم دنبال کرد، حتی برخی آن را در آرای اندیشمندان متقدم و کلاسیک جستجو می‌کنند (امانیان و اسدی، ۱۳۹۰: ۱۴۴). اصطلاح سرمایه اجتماعی در سال ۱۹۱۶ در مقاله‌ای به وسیله هانی فان^۱ در دانشگاه ویرجینیای غربی مطرح شد که بعدها در

¹. Hunny fun

کتاب مرگ و زندگی در شهرهای آمریکایی جین جاکوبس^۱ مورد اشاره قرار گرفت. چنانچه جاکوبس بیان کرد که شبکه های اجتماعی فشرده در محدوده های قدیمی و بافت های تاریخی شهری و کاربرد های مختلط شهری، صورتی از سرمایه اجتماعی را شکل می دهند و می توانند در برقراری پاکیزگی و امنیت شهری و بهبود کیفیت زندگی در ساختار شهری نقش کارآمدی را در عرصه های عمومی زندگی شهری داشته باشند (نادری و همکاران، ۱۳۸۷: ۸۸). سرمایه اجتماعی از مقولات اجتماعی بسیار مهمی است که همچون شاخص های مهم اقتصادی از جمله تورم، تولید ناخالص ملی، میزان اشتغال و غیره، در میزان توسعه یافتگی کشورها نقش بزرگی را ایفا می کند (خمر و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۵). در دهه های اخیر، موضوع سرمایه اجتماعی در مرکز بحث های توسعه در رشته های مختلف دانشگاهی همچون جامعه شناسی، علوم سیاسی، اقتصاد و سایر حوزه های علمی قرار گرفته است. سرمایه اجتماعی دلالت بر دارایی های جمعی می کند که کنش را تسهیل می کند و افراد را در دستیابی به اهداف خود یاری می دهند (قدرتی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۰).

مفهوم سرمایه اجتماعی در بر گیرنده مفاهیمی همچون اعتماد، همکاری و همیاری میان اعضای یک گروه یا یک جامعه است که نظام هدفمندی را شکل می دهند و آن ها را در جهت دستیابی به اهداف ارزشمند هدایت می کند. از این رو شناخت عوامل موثر در تقویت یا تضعیف سرمایه اجتماعی می تواند در گسترش ابعاد سرمایه اجتماعی کمک کرده و موجب افزایش عملکرد اجتماعی و اقتصادی افراد در جوامع شود (توکلی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۲). از این رو موضوع سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل اساسی برای نیل به توسعه پایدار محسوب شده و حکومت ها و دولتمردانی موفق قلمداد می شوند که بتوانند با اتخاذ سیاست های لازم و ارائه راهکار های مناسب در ارتباط با جامعه به تولید و توسعه سرمایه اجتماعی بیشتر نائل شوند (توکلی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۲).

در کنار این مباحث، سرمایه اجتماعی یکی از عناصر مهم پویایی نظام اجتماعی و مدیریتی هر جامعه به شمار می آید. فضای ساختاری نواحی شهری می تواند منتقل کننده ایده ها و ارزش ها و هنجارهای اجتماعی با ضمانت های اجرایی موثر در جهت پیشبرد اهداف مدیریت شهری در جهت توسعه نواحی شهری باشد. مع الاسف با توجه به عدم توسعه و رشد برخی مناطق شهری در اردبیل و عدم دارا بودن

¹. Jin Jacobse

دید و رویکرد سیستمی توسط مسئولان راجع به مسائل شهری، ارائه گزیده هایی از مسائل و کمبود ها در زمینه های مدیریت شهری لازم و ضروری بوده است. جهت شفاف سازی مسائل و مشکلات موجود بر سر راه مدیریت شهری، اقدام به واکاوی موضوع سرمایه اجتماعی در این پژوهش شده است. بنا به گفته مسئولان منطقه میزان سرمایه اجتماعی در سطح منطقه در راستای موفقیت مدیریت شهری در سطح نازلی می باشد، با توجه به این امر، چارچوب اصلی این پژوهش تعیین و ارزیابی میزان توزیع شاخص های سرمایه اجتماعی در سطح نواحی یازده گانه منطقه سه شهر اردبیل بوده است. بر اساس پرسشگری از اهالی محدوده مورد مطالعه و نیز با توجه به نظرات مسئولان شهرداری اردبیل، عدم وجود سرمایه اجتماعی و تفاوت فاحش آن در گستره منطقه، همواره شهرداری اردبیل را در اجرای طرح های مورد نظر در این مناطق با مشکل جدی مواجه کرده است؛ در ثانی به خاطر اینکه تنها عوامل رشد و توسعه به عوامل اقتصادی، محیطی، زیربنایی، فیزیکی، اطلاعاتی، آموزشی و ترویجی بستگی نداشته و عامل مهم سرمایه اجتماعی در امر مدیریت شهری نقش بسزایی را ایفا می نماید که از دید متولیان امر به کلی دور گشته است. از این رو تقویت سرمایه اجتماعی در مناطق شهری اردبیل می تواند موجبات پیشرفت و ترقی هرچه بیشتر مناطق را فراهم کرده و به ارتقای عملکردهای اقتصادی - اجتماعی شهروندان کمک شایانی نماید. بنابراین تحقیق حاضر با در نظر داشتن این اصل ضروری به بررسی میزان توزیع به جهت مولفه های سرمایه اجتماعی در منطقه سه شهر اردبیل و اثرات آن بر وضعیت منطقه و ارائه راهکارهایی در جهت تعدیل این امر می پردازد، زیرا توزیع نرمال و هماهنگ سرمایه اجتماعی باعث پیشرفت همپا و همه جانبه ای را در سطح منطقه موجب می گردد. در راستای این امر پژوهش حاضر جهت ارائه رونمایی از وضعیت شاخص های سرمایه اجتماعی در سطح منطقه سه شهر اردبیل با استفاده از تکنیک تاپسیس به اجرا در آمده است.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

در گذشته جوامع بشری نظم سنتی پایداری را تجربه کرده اند. نظام حکومتی، باورها و اعتقادات مذهبی و سبک زندگی افراد کمتر در معرض تغییر و یا شک و تردید قرار می گرفت. در این وضعیت متولیان جامعه با استفاده از ابزارهای متعدد به سادگی می توانستند نظمی را در جامعه حاکم کرده، به مسائل معیشتی و نیازهای اجتماعی مردم پاسخ دهند. با آغاز انقلاب صنعتی و انتشار موج تکنولوژی در